

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олена Гавриш – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької мови Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана.

Наукові інтереси: сегментна та супraseгментна фонетика німецької мови, перцептивна фонетика, міжкультурна комунікація, діалектологія, ділова німецька мова (економічна лексика).

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Olena Gawrisch – Candidate of Philological Sciences (PhD), Associate Professor at the Department of German language at the Vadym Hetman Kyiv National Economic University.

Scientific interests: segmental and suprasegmental phonetics of the German language, perceptual phonetics, intercultural communication, dialectology, business German (economic vocabulary).

УДК 811.111(07):378.147

DOI: 10.36550/2522-4077-2022-1-202-118-123

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ
ДИСКУРСИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-
ФІЛОЛОГІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Олена ГЛАДКА (Кривий Ріг, Україна)

ORCID: 0000-0002-9128-1551

email: helenglad25@gmail.com

ГЛАДКА Олена. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ДИСКУРСИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.

У статті розглянуто особливості формування іношомовної дискурсивної компетентності студентів-філологів в умовах дистанційного навчання; конкретизовано поняття “іношомовна дискурсивна компетентність” та її складові, до яких відносять специфічні знання та уміння; визначено специфічні риси дистанційного навчання; запропоновано та обґрунтовано види завдань для успішного формування іношомовної дискурсивної компетентності студентів-філологів в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: дискурсивна компетентність, дискурс, студент, іноземна мова, дистанційне навчання.

HLADKA Olena. THE PECULIARITIES OF FORMATION OF STUDENTS-PHILOLOGISTS' FOREIGN LANGUAGE DISCOURSE COMPETENCE IN DISTANCE LEARNING ENVIRONMENT.

The article deals with peculiarities of formation of students-philologists' foreign language discourse competence in distance learning environment. The notion “foreign language discourse competence” and its components, which include specific knowledge (linguistic knowledge of the organization of different types of discourse and extralinguistic knowledge of intercultural communication, communication situations and context) and skills (to recognize linguistic features of the discourse, to take into account intercultural features of communication where the discourse unfolds, to identify markers of different types of a discourse, to compose, design, produce (orally and in writing) lexically, grammatically and stylistically correct discourses of different types within the communicative situation, taking into account the extralinguistic factors of communicants). Specific traits of distance learning are determined and the types of tasks are proposed and substantiated for the successful formation of students-philologists' foreign language discourse competence in distance learning environment. Among the tasks for the successful formation of discourse competence the following types which can be organized and completed in distance learning regime with more efficiency than in traditional learning are singled out: search for synonyms, antonyms, hyponyms and hyperonyms for the formation of lexical skills of discourse; analysis of parallel constructions, ellipses, grammatical means of text coherence (conjunctions, pronouns, adverbs, articles, numerals, adjectives) to form grammatical skills of discourse; combination of individual paragraphs into a coherent discourse; elaboration and development of the introduction / main part / conclusions of the written or oral communication, etc.

Key words: discourse competence, discourse, student, foreign language, distance learning.

Постановка проблеми. Проблеми сьогодення, передусім пов'язані із наслідками пандемії, висувають нові вимоги до підготовки вчителя іноземної мови. У зв'язку із переходом процесу навчання у дистанційний режим перед методикою викладання англійської мови постає завдання переведення ефективного надання освітніх послуг в онлайн площину. Традиційні методи та технології навчання, що базуються на очному режимі у межах класної кімнати, більше не виконують свої функції. Отже, виникає нагальне питання пошуку шляхів формування ключових компетентностей студентів-філологів у нових умовах.

Серед найбільш вагомих компонентів комунікативної компетентності необхідно відзначити дискурсивну компетентність як таку, що озброює “здатністю користувача/учня пов'язувати речення логічно, з тим щоб продукувати зв'язні відрізки мовлення” (Загальноєвропейські рекомендації; 192).

Вищезазначене зумовлює необхідність розгляду особливостей формування іншомовної дискурсивної компетентності студентів-філологів в умовах дистанційного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Науковий інтерес до змісту та структури дискурсивної компетенції пов'язаний із розвитком сучасної теорії дискурсу в системі гуманітарних наук (Ф.С. Бацевич, В.В. Красних, О.С. Кубрякова, К.Я. Кусько, М.Л. Макаров, О.О. Селіванова). Дослідженню проблеми дистанційного навчання приділено увагу за такими аспектами: принципи дистанційного навчання (А. Андреев, І. Булах, І. Секрет, О. Сергієнко, Є. Смирнова-Трибульська, П. Стефаненко, О. Хуторський та ін.); психолого-педагогічні засади дистанційного навчання (Р. Гуревич, Ю. Казаков, В. Кухаренко, Є. Полат, С. Сисоева та ін.); теоретичні та методичні засади дистанційного навчання у вищій школі (О. Абакумова, В. Беспалько, О. Бігіч, Д. Бодненко, Л. Гузь, А. Густирь, В. Мадзігон, М. Моцар, Н. Муліна, Л. Романишина, П. Стефаненко та ін.). Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти, використання інформаційних технологій у викладанні та вивченні іноземної мови розглянуто у працях В. Краснопольського, Л. Морської, Н. Муліної, Є. Полат, О. Самійленко, П. Сердюкова та ін.; зарубіжний досвід дистанційної освіти висвітлено в публікаціях Г. Агейчевої, Е. Волкової, Г. Козлакової, І. Козубовської, С. Лук'янчук, О. Малярчук, О. Мартинюк, В. Олійник, Т. Пилаєвої, О. Сергеевої, І. Травкіна, О. Чорної, С. Шандрук, Р. Шаран, Б. Шуневича.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що у методиці викладання іноземних мов висвітлено чимало аспектів навчання у дистанційному форматі та формування дискурсивної компетентності на різних етапах навчання, у різних типах навчальних закладів, проблема формування дискурсивної компетентності студентів-філологів в умовах дистанційного навчання не була об'єктом спеціального дослідження і донині не отримала належного теоретичного обґрунтування.

Формулювання цілей статті. Тому завданням статті є дослідити особливості формування іншомовної дискурсивної компетентності студентів-філологів в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підґрунтям дискурсивної компетентності виступає теорія дискурсу, що стала об'єктом спеціального дослідження у другій половині ХХ століття, і означала зв'язну послідовність речень або мовленнєвих актів, тобто корелювало з поняттям “текст”.

Виходячи з етимологічного значення, «discourse» визначається як «вербальний обмін ідеями; зв'язне мовлення або письмо; мовленнєва одиниця (бесіда або розповідь), довша, ніж речення» (Online Webster dictionary).

Із часом роль тексту як зв'язаної і послідовної сукупності знаків зменшується. Доведено, що для успішної реалізації акту інтеракції необхідно враховувати сукупність екстралінгвістичних факторів, що сприяють кращому розумінню комунікантів, виявляють їх відношення до тексту, цілі й установки та сприяють коректному відбору лексичних одиниць, граматичних структур та стилістичних засобів під час продукції зв'язного висловлювання.

Наразі теорія дискурсу розглядає вищезазначений термін як «складне комунікативне явище, яке окрім тексту включає в себе екстралінгвістичні фактори (знання про світ, думки, установки та цілі адресата), необхідні для розуміння тексту» (Маслова, 2012). Необхідно зазначити, що поняттєвий діапазон терміну “дискурс” є досить широким. Так, Н.І. Сукаленко вважає, що цей термін знаходиться між текстом, контекстом, функціональним стилем, підмовою тощо (Сукаленко, 2001). Ф. С. Бацевич визначає дискурс як сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням, осмисленням і презентацією світу мовцем і осмисленням мовної картини світу адресанта слухачем (Бацевич, 2004).

Отже, дискурс – ядро міжособистісної інтеракції – представляє собою складне комунікативне явище, що не обмежується рамками конкретного висловлювання (тексту), і включає в себе певні екстралінгвістичні параметри, а саме: особистісні та соціальні характеристики комунікантів, ситуацію спілкування, тощо.

Чітке розуміння центрального поняття дозволяє визначити сутність та зміст дискурсивної компетентності як невід'ємної складової комунікативної компетентності.

У вітчизняній літературі сутність поняття розкривається через аналіз його складових і розглядається як «здатність мовної особистості будувати й сприймати цілісні дискурси різних типів (усні і писемні) відповідно до комунікативного наміру в межах конкретної ситуації спілкування з урахуванням специфіки їх семантико-прагматичної і граматичної організації на макро- і мікрорівні та взаємозв'язку екстралінгвістичних і лінгвістичних компонентів» (Кучерява, 2008).

Саєнко Н. С. визначає дискурсивну компетентність як здатність студента застосовувати певну стратегію з метою конструювання та інтерпретації тексту (Саєнко, 2012).

На відміну від вітчизняних авторів, іноземні методисти розглядають дискурсивну компетентність у більш вузькому форматі, визначаючи даний феномен як здатність розуміти та висловлюватися мовою, що вивчається, або уміння використовувати (виробляти та розпізнавати) зв'язні тексти в усній чи письмовій формі (Бахман, 1990).

Отже, у даній роботі іншомовна дискурсивна компетентність визначається як здатність особистості складати, оформлювати, продукувати та сприймати (в усній та письмовій формі) лексично, граматично та стилістично коректні дискурси різних типів у межах комунікативної ситуації із урахування екстралінгвістичних факторів комунікантів.

Таким чином, виходячи із визначення даного феномену, у структурі іншомовної дискурсивної компетентності можна виділити наступні специфічні знання:

- лінгвістичні знання про організацію різних типів дискурсу;
- екстралінгвістичні знання про особливості міжкультурної комунікації, ситуації спілкування та контексту.

На основі вище зазначених знань у процесі формування іншомовної дискурсивної компетентності студенти-філологи оволодівають уміннями:

- розпізнавати лінгвістичні особливості дискурсу;
- враховувати міжкультурні особливості комунікативної ситуації, у якій розгортається дискурс;
- виокремлювати маркери різних типів дискурсу;
- складати, оформлювати, продукувати (в усній та письмовій формі) лексично, граматично та стилістично коректні дискурси різних типів у межах комунікативної ситуації із урахування екстралінгвістичних факторів комунікантів.

Наразі існує безліч конкретних методів формування дискурсивної компетентності, серед яких найбільш ефективними виявились пояснювально-ілюстративний, представлений переглядом і обговоренням відеофрагментів, застосуванням таблиць, графіків, «mind-mapping» (зорово-асоціативний прийом); репродуктивно-продуктивний (навчальна аналогія, асоціативна бесіда); проблемне викладання матеріалу (дебрифінг, навмисна помилка, моделювання, проектування); евристичні / дослідницькі (евристична бесіда, дискусії: «Мозковий штурм», «Круглий стіл», «Симпозіум», «Дебати», метод різнокольорових капелюхів, метод кроскультурних адаптерів) і т. д.

Серед завдань для успішного формування дискурсивної компетентності необхідно виокремити :

- пошук синонімів, антонімів, гіпонімів та гіперонімів для формування лексичних умінь дискурсу, а саме здатності використовувати та інтерпретувати форми слів та їх значення, організувати мовний матеріал у когерентний текст та оперувати засобами когезії для забезпечення єдності між різними думками в тексті;
- аналіз паралельних конструкцій, еліпсу, граматичних засобів зв'язності тексту (сполучників, займенників, прислівників, артиклів, числівників, дієприкметникових зворотів) для формування граматичних умінь дискурсу, а саме здатності використовувати зазначені вище дискурсивні маркери у комунікативних ситуаціях різних типів;
- завдання на поєднання окремих абзаців у зв'язний дискурс;
- опрацювання та розробка вступу / основної частини / висновків письмового або усного повідомлення і т. ін.

Вище перелічені завдання із легкістю можна розв'язати у режимі традиційної організації навчального процесу. Однак дистанційне навчання кидає виклик звичайній організації навчального процесу із формування дискурсивної компетентності студентів-філологів, одночасно пропонуючи нові, більш сучасні, ті, що відповідають проблемам сьогодення, рішення.

Серед пріоритетних завдань в умовах дистанційного навчання є вибір платформи, що відповідає всім вимогам викладача та вирішує більшість проблем студента : Zoom, Skype, Google Meet, і т. ін. Необхідно зауважити, що асинхронна (заочна) робота із формування дискурсивної компетентності студентів-філологів, під час якої студенти мають опрацювати матеріал, виконати завдання та надіслати виконане на електронну пошту або додати до відповідної графі на таких платформах, як Human, Google Classroom, як довели численні дослідження, не в змозі успішно вирішити завдання із успішного формування дискурсивної компетентності студентів-філологів.

Наступним важливим завданням для викладача у дистанційному форматі навчання є розуміння зниження рівня мотивації навчання у дистанційному режимі, що обумовлено об'єктивними чинниками. Для вирішення зазначеної вище проблеми

та досягнення високого рівня сформованості дискурсивної компетентності студентів-філологів необхідно зосередити увагу саме на підвищенні мотиваційної складової сформованості дискурсивної компетентності тих, хто навчається, та застосовувати методичні прийоми для розвитку рефлексії мотивації, критичного осмислення власної навчальної діяльності, вироблення позитивного мислення, стимулювання здорового суперництва, співпраці та відповідальності.

Серед форм організації заняття необхідно надавати перевагу груповим формам роботи та обов'язковому аудіовізуальному супроводу, для якого створено всі умови на зазначених платформах (функції «Надання доступу екрану вчителя (організатора заняття)», «Демонстрація екрану»). За бажанням та необхідністю існує безліч можливостей для створення власних інтерактивних уроків та слайдів на платформі Bookcreator. Новий вигляд на форму набувають такі форми організації як дебати, дискусії, диспути, мозковий штурм, рольові ігри та симуляції, інтерв'ю. За допомогою «сесійних залів» на платформі Zoom викладач не обмежений в організації групової / парної роботи у групі.

Висновки з даного дослідження і перспективи. У висновках доцільно зазначити, що формування іншомовної дискурсивної компетентності є необхідною невід'ємною складовою комунікативної компетентності студентів-філологів та пріоритетним завданням у їх професійній підготовці. Дистанційне навчання, незважаючи на виклики сьогодення, пропонує величезну кількість ресурсів та інструментів для успішної реалізації поставлених цілей. Перспективним вбачається розробка спецкурсу із формування іншомовної дискурсивної компетентності студентів-філологів для викладання в дистанційному форматі та розміщення курсу на платформі Moodle.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 342 с.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / [науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва] – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Кучерява О.А. Формування дискурсивної компетенції студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів: Автореф. дис. канд. пед. наук. – Одеса, 2008. – 28 с.
4. Маслова Т. Формування дискурсивної компетенції у навчанні англійської мови для спеціальних цілей http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/09_%20Maslova_formuvannya.pdf / (дата звернення 5.10.2021).
5. Саєнко Н. С. Розвиток дискурсивної компетенції в іншомовній комунікації у студентів технічних спеціальностей http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/saenko_rozvytok_dyskursyvnoi.pdf / (дата звернення 4.10.2021).
6. Сукаленко Н. И. Об отсутствии эпистемологии в гуманитарных науках и о диффузности понятия дискурс / Н.И. Сукаленко // Вісник Харківського національного університету №500. Серія філологія. Вип. 33. – Харків, 2001. – С. 254.
7. Bachman, J. (1990). English Language Acquisition in Second Language Environment, New York : Akademik Press. – С. 29.
8. Online Webster dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/> / (дата звернення 10.10.2021).

REFERENCES

1. Batsevych F. S. (2004). Osnovy komunikativnoyi lnhvistyky. [Fundamentals of communicative linguistics]. – K.: Akademiya, 342 p.
2. Zagalnoyevropeiski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia (2003). [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment]. Kyiv: Lenvit, 273 p.
3. Kucheryava O. A. (2008). Formuvannya dyskursyvnoyi kompetentsiyi studentiv filolohichnykh fakul'tetiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv: Avtoref. dys... kand. ped. nauk. [Formation of discursive competence of students of philological faculties of higher educational institutions: Author's abstract. Candidate of Pedagogical Sciences]. – Odesa, 28 p.
4. Maslova T. Formuvannya dyskursyvnoyi kompetentsiyi u navchanni anhliys'koyi movy dlya spetsial'nykh tsiley. [Formation of discursive competence in teaching English for special purposes]. URL:

http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/09_%20Maslova_formuvannya.pdf / (date of application 5.10.2021).

5. Sayenko N. S. Rozvytok dyskursyvnoyi kompetentsiyi v inshomovniy komunikatsiyi u studentiv tekhnichnykh spetsial'nostey. [Development of discursive competence in foreign language communication in students of technical specialties]. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/09_%20Maslova_formuvannya.pdf / (date of application 4.10.2021).

6. Sukalenko N. I. (2001). Ob otsutstvii epistemologii v gumanitarnykh naukakh i o diffuznosti ponyatiya diskurs // Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho univarsytetu. [On the absence of epistemology in the humanities and on the diffuseness of the concept of discourse // Bulletin of Kharkiv National University]. Kharkiv, p. 254.

7. Bachman, J. (1990). English Language Acquisition in Second Language Environment, New York : Akademik Press, p.29.

8. Online Webster dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com> / (date of application 10.10.2021).

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олена Гладка – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови з методикою викладання Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: формування дискурсивної компетентності студентів, формування граматичної та фонологічної компетентності студентів, навчання різних видів академічного письма, навчання креативного письма та читання, формування міжкультурної компетентності студентів, розвиток критичного мислення студентів на заняттях з іноземної мови на основі Таксономії Блума.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Olena Hladka – PhD, Dotsent of the Chair of the English Language with the Methods of Teaching at the Kryvyi Rih State Pedagogical University.

Scientific interests: formation of students' foreign language discourse competence, formation of students' grammatical and phonological competence, teaching academic writing, creative writing and reading, forming intercultural competence, developing students' critical thinking skills based on Bloom's Taxonomy in the English classroom.

УДК 82:821.112.2

DOI: 10.36550/2522-4077-2022-1-202-123-130

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «FREUNDSCHAFT» В РОМАНІ АНГЕЛИ ЗОММЕР-БОДЕНБУРГ «DER KLEINE VAMPIR»

Руслана ГОНЧАРУК (Рівне, Україна)

ORCID 0000-0001-6858-1647

e-mail: Ruslana_box_2@ukr.net

ГОНЧАРУК Руслана. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «FREUNDSCHAFT» В РОМАНІ АНГЕЛИ ЗОММЕР-БОДЕНБУРГ «DER KLEINE VAMPIR».

У статті автор робить спробу аналізу мовної репрезентації лінгвокультурологічного концепту «Freundschaft» в романі А. Зоммер-Боденбург «Der kleine Vampir». Роман відноситься до жанру дитячої літератури. На сьогоднішній день дослідження в області репрезентації лінгвокультурологічних концептів в творах дитячої літератури вимагають приділення більшої уваги з боку науковців, оскільки цей жанр переживає останнім часом значний сплеск в розвитку. З'являється все більша кількість нових літературних творів. Проте кількість не завжди означає якість.

Ключові слова: лінгвокультурологія, лінгвокультурологічний концепт, репрезентація, концептуальний аналіз.

HONCHARUK Ruslana. REPRESENTATION OF THE «FREUNDSCHAFT» CONCEPT IN THE ANGEL OF SOMMER-BODENBURG'S ANGEL «DER KLEINE VAMPIR».

In the article, the author tries to analyze the linguistic representation of the linguistic and cultural concept "Freundschaft" in A. Sommer-Bodenburg's novel "Der Kleine Vampir". The novel belongs to the genre of literature for children. For today, research in the field of representation of linguistic and cultural